

ТУРАР ЖОЙ ХУДУДЛАРИНИ ЛАНДШАФТ ТАШКИЛ ЭТИШ
МАСАЛАЛАРИ.

Турдалиева Дилфуза Равшан қизи
(Perfect consult МСНД дизайнер)

Аннотация. Ушбу мақолада турар-жой ҳудудларидаги фазовий композицион ечимларига тўхталиб ўтилган. Мақсад турар жой ҳудудларини ландшафт ташкил этиши учун ҳамда турар-жой ҳудудларида аҳоли учун барча қулайликлар ечими кўрсатиб ўтилган.

Аннотация. В данной статье пространственно-композиционных решениях жилых помещений. Целью является благоустройство жилых территорий и обеспечение всех удобств жителей жилых массивов.

Annotation. This article focuses on spatial compositional solutions in residential areas. The purpose is to landscape the residential areas and provide all amenities for the residents in the residential areas.

Калит сўзлар. Ландшафт архитектураси, дизайн, микрорайён, замонавий турар-жой, кокаламзорлаштириши.

Ключевые слова. Ландшафтная архитектура, дизайн, микрорайон, современное жилье, благоустройство.

Key words. Landscape architecture, design, neighborhood, modern housing, landscaping.

Бугун замонавий шаҳарлар кўп қаватли бинолари, серҳаракат кўчалари, ўзига чорлаётган дўконлари, бозорлари ва истироҳат масканлари билан инсоннинг ҳаёт тарзига, руҳияти ва бадиий-эстетик дидига таъсир этувчи омилга айланган.

Ҳукуматимиз шаҳарда аҳолининг турмуш даражасини ошириш масаласига муҳим аҳамиятга молик сиёсий масала деб қараб, туман, вилоятларнинг раҳбарларидан, маҳалла, кишлоқ фуқаролар йиғини бошқарувидан бу ишда бурилиш ясашни қатъиян талаб этмоқда. Ана шу ҳаққоний талаб замирида кишлоқларимизни ободонлаштириш, халқимизнинг турмуш шароитини яхшилашдек шарафли вазифалар турибди. Бу, ўз навбатида, шаҳарда қурилиш сифатини яхшилаш, шаҳар меъморчилиги ва ландшафт архитектурасини юксак бадиий савияга кўтаришга боғлиқдир. Аммо шунга қарамадан айрим туман ва хўжалик раҳбарлари шаҳарнинг моддий, маданий, эстетик асосларига ва шаҳарда турмуш тарзининг ўзгартирилишига етарлича эътибор бермаяптилар. Бу эса шаҳар аҳолисининг, айниқса, ёшларнинг, ёш мутахассисларнинг келажакка интилиш сабабларидан бири бўлмоқда.

Шу сабабдан ҳам уни ижтимоий-маданий ва моддий ривожлантириш, уларнинг архитектура ва шаҳарсозлик, ландшафт савиясини ошириш ғоят муҳим умумдавлат ва умумхалқ вазифасига айланди. Турар-жой бинолари типларининг бундай табиий-иқлим зоналари (регионлар) бўйича табақаланиши республикамизнинг кейинги йиллар лойиҳалаш тажрибасида ва турар-жой қурилишида кенг қўлланила бошланди.

Уйларни бундай лойиҳалаш ва қуриш услублари шаҳар жойлардаги халқнинг илғор услубларини ривожлантиришни, халқ меъморчилигидаги илғор анъаналарни ва кенг қурилиш тажрибасини ёйишга сезиларли даражада ёрдам берди.

Турар-жой ҳудудларини лойиҳалаш, ландшафт ташкил этиш ва умуман олганда бу ерда истикомат қилувчи аҳолига қулай яшаш муҳитини яратиш азалдан меъморлар ва шаҳарсозлар эътиборида бўлиб келган. Бу эътибор турли даврларда, турли жамиятларда ва турли мамлакатларда уларнинг ҳудуди, рельефи, аҳоли иқтисодий аҳволи, ҳукуматнинг у соҳага қаратган қарорларига кўп жиҳатдан боғлиқ бўлади.

Чет мамлакатлар тажрибасига назар ташлар эканмиз, бу борада ривожланган давлатларда барпо этилган турар-жой мажмуалари ҳудуди ҳам композицион, ҳам режавий, ҳам ландшафт ташкил этиш жиҳатидан ҳам ажралиб турган.

Бу мамлакатларда турар-жой комплексларда инсон омилига катта эътибор қаратилган. Ҳудуднинг табиий имкониятларидан унумли фойдаланилган. Ландшафт архитектура ва дизайн қонуниятларига яхши амал қилинган.

Аҳоли учун ва айниқса ёш болалар учун шароитлар яратишга катта эътибор қаратилган. Ҳозирги замон чет эл шаҳарсозлигида турар-жой мажмуалари барпо этишда ландшафт ташкил қилиш масаласида яшил қопламали томлар ёки томларда контейнерларда гул, бута ёки паст бўйли дарахтлар экиш урф бўлмоқда.

Айниқса аввал ҳам қўлланилган вертикал кўкаламзорлаштириш усули энди янада кенг қўлланилмоқда. Ундан ташқари кўпгина муаллифлар томонидан яна янги инновацион таклифлар бериш авж олмақда. Турар-жой ҳудудларини ландшафт ташкил этишга қаратилган барча ҳаракатлар замирида ҳам функционал, ҳам эстетик жиҳатдан рационал ечимларни топиш масаласи ётади.

Одатда микрорайонлар энг кўп учрайдиган турар жой бирлиги ҳисобланади. Улар уй-жойлардан иборат ҳудуд, микрорайон боғи, спорт майдончаси, мактаб ва болалар боғчалари майдони, шахсий автомобиллар тўхташ жойи, жамоат марказидан ташкил топади. Бу ҳудудларни шакллантиришда ернинг тузилишига, яъни рельефга эътибор қаратилади. Юқорида қайт этилган ҳудудлар бир-бири билан меъморий-композицион жиҳатдан ўзаро боғлиқ бўлса-да, уларнинг ландшафт ташкил этилиши турлича бўлади.

Ҳудудларни меъморий ландшафт ташкил этишда кўпинча икки усул қўлланилади. Биринчиси микрорайон боғининг яхлит ҳолида шакллантирилиши бўлса, иккинчиси турар жой ҳудуди бўйлаб кўкаламзорлар массиви тенг тарзда тарқатиб жойлаштирилади.

Биринчи ҳолатда микрорайон боғи аҳолининг кундалик дам олишига мўлжалланади. Бунда, турар жой ҳудуди зич жойлашади ва унинг атрофи енгил кўкаламзорлаштирилади.

Иккинчи ҳолатда бутун микрорайон ҳудудида турар уйлар ҳовлилари, пиёдалар ва авто - йўлаклар чеккалари ҳамда турар уйларнинг ташқи ҳудудлари кўкаламзорлаштирилади. Микрорайон боғи табиатан мавжуд яшил ҳудудда барпо этилади ёки микрорайон ўртасида қурилишга яроқсиз жарли майдон бўлса, уни кўкаламзор ҳудудга айлантириш орқали шаклантирилади. Турар жойлар ҳудуди зич жойлашмаган ҳолатда ҳар бир кўкаламзорлаштирилган ҳовлида аҳолининг дам олиши учун яшил майдон ташкил этилиши мумкин. Жамоат маркази ён атрофидаги кенгайтирилган ҳудудда яшил майдон ташкил этилиб, у аҳоли ҳордиқ чиқариши учун хизмат қилади. Агар микрорайон ҳудудида боғ ташкил этилса, у ерда табиий кўринишга эга бўлган сунъий кўл шаклантирилиши мумкин.

Шунингдек, микрорайон турар уйлари ҳовлисида ҳам ҳовузчалар барпо этилиб, болалар ва катталар дам оладиган ушбу ҳудудларнинг микроклимини яхшилашга ҳамда микрорайон ҳудудининг эстетик кўринишини бойитишга хизмат қилади.

Микрорайон ҳудудида аллеялар, хиёбонлар, бульварлар ҳам ташкил этилиши мумкин. Кўкаламзор ҳудудлар, одатда, ҳам соя-салқин берувчи баланд ўсувчи дарахтлардан, турли даврларда гуллайдиган буталардан, ер ёпма ўсимликлардан ҳамда гулхоналардан иборат бўлади. Кўкаламзор ҳудудларнинг ландшафт дизайни зерикарли бўлмаслиги лозим. Бунинг учун ёритгич мосламалари, ўриндиқлар, ҳайкалтарошлик намуналари, турли кўринишдаги фавворалар, ер ёпма материаллар, кичик меъморий шакллардан унумли фойдаланиш лозим бўлади. Ўсимликларнинг турлича жойлаштирилиши орқали ҳам гўзал композициялар яратиш мумкин. Уйлар оралиғидаги ҳовлиларда болалар майдончалари, катталар учун дам олиш ҳудудлари, вақтинчалик авто тўхташ жойлари ва кир ювиш майдончалари барпо этилади.

Ҳовлилардаги ландшафт дизайни элементлари камтарона кўринишга эга бўлади. Аммо жамоат майдони ҳудудида ташкил этилган кўкаламзор ҳудудларда ландшафт дизайнининг энг сўнгги ютуқлари асосида гўзал композициялар шаклантирилади. Композиция элементларнинг шакли ва моҳияти ҳудуднинг характеридан келиб чиққан ҳолда танланади.

Микрорайоннинг турар жой ҳудуди энг катта майдонни эгаллайди ва унинг умумий манзарасини белгилаб беради. Турар жой ҳудуди бир нечта турар жой гуруҳларидан ташкил топади.

Микрорайон аҳолисининг кўп қисмини болалар ва ўсмирлар ташкил этишини ҳисобга оладиган бўлсак, турар жой гуруҳлари орасида болалар майдончалари катта ҳудудни эгаллайди. Ушбу майдонча болаларнинг фаол ҳордиқ чиқариши учун барпо этилган аттракционлардан, дам олишга мўлжалланган ўриндиқлардан, қумли ўйин майдончаларидан ҳамда қисман соя берувчи яшил ҳудудлардан ташкил топади.

Шуни таъкидлаш жоизки, микрорайоннинг барча кўкаламзор ҳудудлари ягона ландшафт композициясига асосланган кўринишда шакллантирилиши лозим. Ҳовлилар яхши нисбатларга эга бўлиши ҳамда уйлар деразасидан қараганда жозибали манзарани кузатиш имконияти яратилиши керак. Ҳовли майдонлари ёруғ ва кенг бўлмоғи лозим. Чунки тор ва узун ҳовлилар инсоннинг кайфиятини туширади ва улардан унумли фойдаланиш мушкул бўлади. Ҳовлиларнинг дунё томонларига ва магистрал кўчаларга нисбатан тўғри жойлаштирилиши жуда муҳимдир. Акс ҳолда ҳовлилар унчалик қуёшли бўлмайди, улар сершовқин ва шамоллар таъсирида бўлади.

Турар жойлар ҳовлисини майда кўкаламзор участкаларига бўлиб ташлаш ярамайди. Бу ерда тантанавор кўринишдаги гулхоналар, оғир монументал кичик шаклларнинг жойлашуви ҳам ноўрин. Ҳовлиларда дабдаба ва симметрик кўринишлар ҳам қўлланмаслиги керак. Экиладиган дарахтлар ва ўсимликлар тури 3-5 тадан ортмагани маъқул. Бундай ҳудудларда арзон маҳаллий ўсимлик турларидан фойдаланиш лозим бўлади. Ўсимликлар жуда зич ва биноларга тақамасдан жойлаштирилиши керак. Баъзан 1 га ер майдонига 70-80 дона дарахт экиш кифоя қилади.

Микрорайон ҳудудида уй билан авто йўлак оралиғида яшил майдонча мавжуд бўлади. Ушбу майдонча ҳар бир хонадон соҳиби томонидан унинг хоҳиши, диди имкониятларидан келиб чиққан ҳолда ташкиллаштирилади. Бу эса уй олди майдонларининг турлича, кўп ҳолларда, ниҳоятда ҳунук ҳолатда намоён бўлишига олиб келади. Шу сабабдан бу майдончаларда 1-2 та дарахт ёки бута экиб ер юзасини газон ёки бошқа турдаги ер ёппа ўсимликлар ёрдамида безаш мақсадга мувофиқ бўлади. Умуман олганда, шаҳарлар кўкаламзор тизимининг учта ҳудудий даражада, яъни макро-, мезо- ва микро- даражаларда кўриб чиқиш зарур ва бу тизимда микрорайон кўкаламзор ҳудудининг ўз ўрни ва аҳамияти борлигини унутмаслик керак.

АДАБИЁТЛАР:

1. Н. С. Краснощекова Формирование природного каркаса в генеральных планах городов. Москва-2010
2. Е. С. Балакшина Благоустройство территории жилой застройки. . Москва-1969
3. Pinterest сайти